

Юридичні науки

УДК 343.135

Алексєєнко Ярослав Андрійович

студент

Національного юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Alekseienko Yaroslav

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПІДСТАВИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

***Анотація.** У статті досліджено перелік підстав відшкодування шкоди завданої громадянинуві незаконними діями органів, які здійснюють оперативно розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури та суду відповідно до чинного законодавства. Акцентовано увагу на правових позиції Верховного Суду, аналізі судової практики.*

***Ключові слова:** кримінальний процес, реабілітація, відшкодування шкоди, незаконне рішення, бездіяльність органів прокуратури та суду.*

***Summary.** The article investigates a list of grounds for compensation of harm caused to a citizen by unlawful actions of bodies that carry out operative search activity, pre-trial investigation, prosecutor's office and court in accordance with the current legislation. The emphasis is on the legal position of the Supreme Court, analysis of judicial practice..*

***Key words:** criminal procedure, rehabilitation, compensation for harm, illegal decision, inactivity of the prosecutor's office and the court.*

Постановка проблеми. Однією з гарантій дотримання прав і свобод громадян у їхніх відносинах із державою її судовими та правоохоронними нормами є встановлений законом обов'язок держави - відшкодувати шкоду

завдану внаслідок незаконного рішення дій чи бездіяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду. Відповідно до статті 3 Конституції України (далі –КУ) держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Проте реалізація на практиці даних положень викликає значні труднощі, незважаючи на наявність спеціального законодавства.

Аналіз дослідження. Дослідженням та вивченням процедури реабілітації в кримінальному розгляді у своїх працях такі українські вчені як : О.В. Капліна, В.Т. Нор, М.Є. Шумило, І.С. Ніжинська ,А .О. Наумаова.

Метою роботи є дослідження підстав інституту реабілітації в кримінальному провадженні їх аналіз та характеристика. Дослідження проблематики їх реалізації.

Виклад основного матеріалу: Відповідно до статті 3 Конституції України (далі –КУ) держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Це конституційне положення знаходить свою конкретизацію у статті 56 КУ в котрій зазначено що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Першим законом, що детально врегулював ці питання став Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 року (далі - Закон) , пізніше своєрідною гарантією виступали відповідні положення Цивільного кодексу України(далі – ЦК), що були введені вітчизняним законодавцем у 2004 році.

У ст. 1176 ЦК законодавець закріпив вичерпний перелік органів державної влади а також їх незаконних рішень, дій чи бездіяльності , що спричинили завдання шкоди. До таких органів належать:

- 1) Органи дізнання;

- 2) Органи слідства;
- 3) Прокуратура;
- 4) Суд.

Право на відшкодування шкоди за ч.1 ст. 1176 ЦК надається фізичній особі, якщо її завдано внаслідок наступних обставин:

- незаконне засудження. Засудженою визнається фізична особа, стосовно якої існує вирок суду, винесений відповідно до статті 332 КПК;
- незаконне притягнення до кримінальної відповідальності. Притягненим до кримінальної відповідальності визнається громадянин, стосовно якого органами дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури винесена постанова про притягнення як обвинуваченого (статті 131, 132 КПК);
- незаконне застосування, запобіжного заходу тримання під вартою [11].

Взяття під варту може бути обране як запобіжний захід органами дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду за правилами статті 151 КПК України;

- незаконне застосування як запобіжного заходу підписки про невиїзд.

Підписка про невиїзд може бути обрана органами дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду як запобіжний захід за правилами статті 155 КПК;

- незаконне затримання. Затриманою вважається особа в разі її затримання за підозрою у скоєнні злочину (стаття 43*1 КПК України);
- незаконне накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт. Адміністративне стягнення у вигляді арешту або виправних робіт застосовується відповідно до статей 31

та 32 КУпАП.

Даний перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає, яскравим прикладом цього є Правова позиція ВСУ від 25 травня 2016 року у справі № 6-440цс16, котрий зазначив що: Шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується державою лише у випадках вчинення незаконних дій, вичерпний перелік яких охоплюється частиною першою статті 1176 ЦК України, а саме у випадку незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт. За відсутності підстав для застосування частини першої статті 1176 ЦК України, в інших випадках заподіяння шкоди цими органами діють правила частини шостої цієї статті – така шкода відшкодовується на загальних підставах, тобто виходячи із загальних правил про відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, їх посадовими та службовими особами (статті 1173, 1174 цього Кодексу). Оскільки у справі, яка переглядається, з'ясовано, що підставою для відшкодування шкоди є встановлена ухвалою суду протиправна бездіяльність начальника слідчого відділу в частині невиконання своїх службових обов'язків, то відсутні спеціальні підстави для застосування статті 1176 ЦК України. Шкода, завдана фізичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю посадової особи органу державної влади при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується на підставі статті 1174 ЦК України [5].

У ч. 2 ст. 1176 законодавець зазначає бланкетну норму. І для її з'ясування слід звернутись до положень Закону, а саме ст.1 :

1) незаконного засудження, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання

під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;

2) незаконного застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу;

3) незаконного проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених законами України "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" та іншими актами законодавства.

Для кращого розуміння слід зупинитися саме на п.1 ст.1 Закону, адже формулювання "та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян" доволі не однозначно сприймаються юристами. Цікавим є правова позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі № 686/4899/15-ц, від 16.08.17. Підставою для позову стали незаконні процесуальні дії органу досудового слідства, в результаті яких позивача більш як на два роки був позбавлений можливості вільно володіти, розпоряджатися та користуватися своїм автомобілем. При цьому незаконність процесуальних дій слідчого щодо передачі автомобіля позивача на зберігання іншій особі була встановлена ухвалою слідчого судді, який зобов'язав орган досудового слідства негайно повернути автомобіль позивачу. Цікаво, що суд першої інстанції в позові відмовив, зазначивши, що право на відшкодування моральної шкоди на підставі Закону виникає в особи у випадку повної реабілітації, проте позивач не є учасником кримінального провадження і відносно нього не вчинялись процесуальні дії, тому відсутні підстави для відшкодування моральної шкоди [9].

Проте з таким висновком не погодився суд апеляційної інстанції, рішення якого залишив без змін і касаційний суд. Позов був задоволений

частково, - стягнуто з Державної казначейської служби України за рахунок коштів державного бюджету України шляхом списання коштів з єдиного казначейського рахунку на користь позивача 25 тис. грн. на відшкодування завданої моральної шкоди. Судові інстанції виходили з того, що згідно з зазначеним Законом моральна шкода може бути відшкодована особі за наявності обставин, визначених ст. 1 цього Закону, а право на її відшкодування виникає у випадках, зазначених у ст. 2 Закону. Дискусійним є питання щодо ч. 4 ст. 1176 фізична особа яка у процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкоджала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню, незаконному накладенню адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, не має права на відшкодування шкоди. На практиці, є непоодинокими випадки відмови у задоволенні позову про відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Так, 10 березня 2015 року Апеляційний суд Одеської області, скасовуючи рішення суду першої інстанції вказав, що «ОСОБА_2 шляхом самообмови перешкоджала з'ясуванню істини у кримінальній справі, а тому відповідно до положень частини 4 ст. 1176 ЦК України, не має права на відшкодування. Вирішуючи це питання суд не взяв до уваги ту обставину, що кримінальне провадження стосовно Особа _2 було закрито прокуратурою за реабілітуючою підставою, а позивач неправомірно перебував під вартою 2 роки 6 місяців 2 дні, за злочин який не вчиняв. Крім того, ОСОБА_2 вказувала на застосування щодо неї насильства, але це теж не було взято до уваги [8]. З такою категоричністю законодавця у ч. 4 ст. 1176 ЦК України і наслідками застосування цієї норми на практиці, важко погодитися. Давати показання і відповідати на питання – це право, а не

обов'язок підозрюваного і обвинуваченого, тому вони є вільними в прийнятті рішення про те, чи давати їм показання і які саме, змінювати їх згодом, а також визнавати себе винними у вчиненні кримінального правопорушення або заперечувати свою вину. Саме це, зобов'язує посадових осіб, які здійснюють провадження у кримінальній справі, особливо критично і виважено перевіряти та оцінювати їх показання шляхом аналізу. Науковці неодноразово наголошували на тому, що необхідно аналізувати та враховувати причини, які спонукали особу до самообмови. У випадках застосування до громадянина погроз та інших незаконних засобів або якщо самообмова покладена в основу вироку без належної перевірки обставин справи - шкода повинна підлягати відшкодуванню [3, с. 89].

Знаковою, з точки зору досліджуваної проблеми, є справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (2011). У травні 2005 року вироком Хмельницького міського суду Іван Нечипорук був виправданий. Суд, зокрема, послався на недопустимість використання доказів, отриманих внаслідок тортур. Як свідчили матеріали справи, «у районному відділі міліції чоловіка катували електричним струмом, били, підвішували на кайданках, змушуючи зізнатися у скоєнні тяжкого злочину. Після цього Нечипорук написав свою заяву про явку з повинною». Але невдовзі виправдувальний вирок був скасований. Після кількох кіл судових розглядів рішенням апеляційного суду Тернопільської області чоловік був остаточно засуджений до 15 років позбавлення волі. «Правильність» засудження підтвердив і Верховний Суд України. Іванові Нечипоруку знадобилося ще вісім років для того, щоб довести свою невинуватість. Після завершення національних судових процедур він звернувся до ЄСПЛ, який 21 квітня 2011 року встановив 14 порушень положень Європейської конвенції з прав людини. Було встановлено, що Нечипорука катували, а його затримання та тримання під вартою порушувало Конвенцію у багатьох аспектах. До того ж, він був засуджений внаслідок несправедливого судового розгляду [4].

Ще одним доказом, який вказує на необхідність досліджувати причини, які спонукали особу до самообмови є позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі № 6-11017 св 152. Так, колегія суддів ВССУ, скасовуючи рішення суду апеляційної інстанції, зазначила наступне: «... апеляційний суд, говорячи про самообмову, зазначив лише про наявність явки з повинною, не дав належної правової оцінки доказам, що є у справі, доводам позивача про те, що під тиском він зізнався у вчиненні злочину, коли його допитували без адвоката, підтвердивши такий тиск під час інших допитів та вчиненні процесуальних дій у присутності адвоката». В своїй ухвалі Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що аналіз ч. 4 ст. 1176 ЦК свідчить про те, що під самообмовою слід розуміти завідомо неправдиві показання підозрюваного, обвинуваченого, дані з метою переконати органи досудового розслідування і суд в тому, що саме ним здійснено злочин, який він у дійсності не вчиняв. Отже, суди мають враховувати причини, які спонукали особу до самообмови, оскільки у статті фактично йдеться про умисел на само обмову [2].

Проте самообмова, яка стала наслідком застосування до громадянина насильства, погроз чи інших незаконних заходів, не перешкоджає відшкодуванню шкоди. При цьому факт насильства, погроз та інших незаконних заходів має бути встановлений слідчими органами, прокурором чи судом [10].

Підводячи підсумок вище написаному, хочеться ще раз наголосити на тому, що у випадку, коли самообмова вчинена через страх насильства над собою чи рідними, або коли таке насильство мало місце, чи мали місце різного роду погрози тощо, особі не має бути відмовлено управі на відшкодування шкоди, яке є гарантоване їй Конституцією України. Також це правило повинне поширюватись і на випадки добросовісної омани особи

при самообмові (наприклад, особа вважає, що причиною смерті людини є нанесений нею удар, слідчий на підставі цього зізнання притягає її до відповідальності за умисне вбивство, а згодом при проведенні експертизи встановлюється що причиною смерті було алкогольне отруєння [2]).

Відповідно до ч. 5 ст. 1176 багато науковців зазначає що її положення вкрай обмежує можливість відшкодування шкоди, завданої фізичній або юридичній особі постановленням судом незаконного рішення у цивільній справі. Така шкода відшкодовується державою в повному обсязі, але тільки тоді, коли в діях судді (суддів), які вплинули на постановлення незаконного рішення, встановлено склад злочину. Це має бути встановлено обвинувальним вирокom суду, що набрав законної сили. Слід, однак, враховувати, що ст. 1176 ЦК суперечить ст. 56 КУ а тому не може застосовуватись. Отже, у випадках, коли особі завдано шкоди (майнової та/або моральної) постановленням незаконного рішення у цивільній справі, шкода підлягає відшкодуванню, хоча б у діях судді (суддів) і не було встановлено склад злочину. Але скасування незаконного рішення слід визнати обов'язковою умовою відшкодування шкоди, бо законність рішення не може встановлюватись в інших процесуальних формах, ніж ті, що передбачені процесуальним законодавством. Лише рішення Європейського Суду з прав людини, яким визнається, що держава (Україна) порушила права людини через прийняття судового рішення, що суперечить Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є достатнім для висновку про те, що відповідне судове рішення є незаконним, а держава зобов'язана відшкодувати шкоду (майнову і моральну), завдану таким рішенням.

Слід наголосити, що у Верховній Раді від 19.01.2018 було Проект Закону про внесення змін до Цивільного Кодексу України щодо вдосконалення правового регулювання зобов'язання відшкодування шкоди, завданої судом та органом, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратурою. Для цього в Цивільному кодексі

запропоновано передбачити, що шкода, заподіяна фізичній або юридичній особі в результаті винесення судом незаконного рішення в цивільній, господарській або адміністративній справі, відшкодовується державою з обов'язковим застосуванням права зворотної вимоги до судді (суддів) у випадках:

1) встановлення у діяннях судді (суддів), які вплинули на постановлення неправосудного судового рішення, складу злочину за обвинувальним вирокom суду, що набув чинності;

2) встановлення у діяннях судді (суддів), які вплинули на постановлення неправосудного судового рішення, наявності ознак дисциплінарного проступку в порядку дисциплінарного провадження щодо судді (суддів), за результатами здійснення якого уповноважений орган прийняв рішення про накладення дисциплінарного стягнення, яке не було оскаржено, або за наслідками оскарження якого не було скасовано, що підтверджується відповідним рішенням, яке набуло чинності.

Шкода, заподіяна в результаті колегіального рішення, відшкодовується в повному обсязі з конкретних суддів, які входили до складу суду, в частині, яка визначається за рішенням суду, а у разі неможливості її визначення – солідарно.

Також відповідно до змін у ч.1 ст.1176 держава повинна буде відшкодувати шкоду, нанесену майновим або особистим немайновим інтересам фізичної особи в результаті незаконних рішень, дій або бездіяльності суду. Наприклад, за випадки незаконного обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, в тому числі неповнолітнього, або визнання недієздатним; незаконного визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим; незаконного надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; незаконної примусової госпіталізації до медичного закладу або продовження терміну примусової госпіталізації та ін. Шкода, заподіяна юридичній особі в результаті незаконного застосування до неї

заходів кримінально-правового характеру або адміністративного примусу, відшкодовується державою в повному обсязі, незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Також пропонується встановити новий спосіб захисту цивільних прав та інтересів: офіційне вибачення відповідного органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, а також їх посадових, службових осіб, в результаті незаконних рішень, дій або бездіяльності яких особі було заподіяно шкоду [6].

Ще однією новелою є тлумачення законодавцем поняття : « Іншими випадками істотного порушення суб'єктивних прав фізичної особи, заподіяння значної шкоди її майновим або особистим немайновим інтересам внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суду» такими є , зокрема, випадки незаконного обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, у тому числі неповнолітньої особи, чи визнання фізичної особи недієздатною; незаконного визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою; незаконного надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; незаконної примусової госпіталізації до медичного закладу або продовження строку примусової госпіталізації й інші.

Питання щодо даної категорії осіб через свою масштабність заслуговує на увагу. З аналізу норм українського законодавства, ПЗМХ можуть застосовуватись:

- 1) до осіб, які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання;
- 2) до осіб, які вчинили злочин у стані обмеженої осудності;
- 3) до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, передбачене статтями КК, у стані неосудності.

Найчастіше в таких ситуаціях, коли постановляється обвинувальний вирок, то при призначенні покарання особі враховують її психічний стан як пом'якшуючу покарання обставину з одночасним застосуванням до неї ПЗМХ у виді амбулаторної психіатричної допомоги за місцем відбування покарання або за місцем проживання, в залежності від призначеного покарання. Таким чином на мою думку, якщо мало місце незаконне і необґрунтоване кримінальне переслідування або (та) засудження, і вони насправді не вчинили інкримінований їм злочин, то вони, звичайно, мають набути статус реабілітованих – й ті зміни котрі плануються внести є досить доречними [6].

Що ж стосується осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності, то загалом підлягати реабілітації вони б не мали, оскільки суб'єктом злочину не є, кримінальної відповідальності вони не несуть, та головне — самого злочину немає. Однак ці особи, потрапляючи в кримінальний процес, стають його учасником, після визнання їх неосудними суд застосовує до них певний вид ПЗМХ, звичайно де-юре в їх діях не може бути вини, однак де-факто, якщо вони не були визнані неосудними, діяння, яке ними вчинене, називалося б злочином. А якщо під час лікування буде встановлено їх непричетність до вчиненого суспільно небезпечного діяння, що тоді? Хіба не заслуговує така людина на відновлення справедливості — на реабілітацію? На наш погляд, заслуговує. Однак, що стосується цієї ситуації, то мова буде йти не про реабілітацію в класичному її розумінні — де є, так би мовити, «невинуватість особи у вчиненні злочину», а про спеціальну — де все відбувається в рамках кримінального процесу, але де не має злочину як такого, тому проект закону є досить доречним [1, с.134].

Таким чином вітчизняне законодавство має досить розгалужену систему законодавства досить чіткий перелік підстав згідно яких потерпілий може відновити свої права, відшкодувати шкоду, та інше, положення щодо відшкодування шкоди знайшли своє відображення в таких нормативних

актах як Кримінально – процесуальний кодекс України – ст.130, ЦК України – ст.1176, а також положення Закону, всі вони в сукупності сприяють реалізацію основних прав та свобод людини.

Висновки. Підводячи підсумок моєї роботи, хочу зазначити слова доктора юридичних наук Маляренко В.Т, котрий сказав: «Правоохоронні органи і суди України повернули добре ім'я багатьом мертвим і живим громадянам України, і робота ця триває: той, хто дійсно вчинив злочин, визнається злочинцем, а хто не вчинив його — реабілітується. Робота ця тяжка і копітка, вимагає часу, зусиль і коштів, але тільки так можна отримати довіру громадян». Саме тому суспільство, безсумнівно, зацікавлене у покаранні осіб, винуватих у вчиненні злочинів, як і у тому, щоб жоден невинуватий не зазнав незаконного і необґрунтованого кримінального переслідування та засудження. Це пояснюється тим, що саме на державі лежить відповідальність за допущені недоліки в роботі судових та правоохоронних органів. І від того наскільки ефективно вона зможе їх усунути, повернути особі статус повноправного члена суспільства, значною мірою залежить і розвиток самої держави.

Література

1. Мазур М.Р. Реабілітація в кримінальному процесі: визначення поняття // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 4. – С. 133-136
2. Мазур. М.Р.Право особи на відшкодування шкоди у випадку само обмови Секція VII. Кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза. Закарпатські правові читання.
3. Наумова А. О. Право на реабілітацію в ситуації примусової самообмови / А. О. Наумова // Часопис Академії адвокатури України. - 2015. - Т. 8, № 2. - С. 87-92.
4. Незаконно засуджені – на волі. Чому на їх виправдання знадобилися роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://helsinki.org.ua/articles/nezakonnozasudzheni-na-voli-chomu-na-jih-vypravdannya-znadobylsya-roky>

5. Постанова Верховного Суду України від 25 травня 2016 року у справі № 6-440цс16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/B91950575776FA65C2257FCB003145E3](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/B91950575776FA65C2257FCB003145E3)
6. Проект Закону про внесення змін до Цивільного Кодексу України щодо вдосконалення правового регулювання зобов'язання відшкодування шкоди, завданої судом та органом, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратурою , №7513 від 19.01.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=63356
7. Рішення Апеляційного суду Одеської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43090911>
8. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, у справі № 686/4899/15-ц, від 16.08.17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://protocol.ua/ua/vssu_za_zakonom_pidlyagae_vidshkoduvannyu_shkoda_zavdana_vnaslidok_ne_tilki_nezakonnih_zasudgennya_povidomlennya_pro_pidozru_areshtu_obshuku_viimki_a_y_inshih_protseualnih_diy_shcho_obmeguyut_prava_gromadyan_\(sprava_686_4899_15_ts_16_08_17\)/](https://protocol.ua/ua/vssu_za_zakonom_pidlyagae_vidshkoduvannyu_shkoda_zavdana_vnaslidok_ne_tilki_nezakonnih_zasudgennya_povidomlennya_pro_pidozru_areshtu_obshuku_viimki_a_y_inshih_protseualnih_diy_shcho_obmeguyut_prava_gromadyan_(sprava_686_4899_15_ts_16_08_17)/)
9. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52311981>
10. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.